

**BIBLIOTECA
CULTURII
AROMÂNE**

www.proiectavdhela.ro

Prof. Univ. Dr. Gheorghe Zbucnea

**UNELE
CONSIDERAȚII
ȘTIINȚIFICE
ȘI POLITICE
PRIVIND
MINORITATEA
AROMÂNILOR**

Unele considerații științifice și politice privind minoritatea aromânilor/vlahilor.

Incontestabil că astăzi spațiul sud-est european/balcanic se prezintă ca un mozaic de populații cu pondere diferită și extrem de diversificat, alcătuind în destule cazuri adevărate mozaicuri etnice în cadrul unor state naționale. Istoriceste se poate constata că de asemenea în destule cazuri tabloul etnic actual al unor zone, mai ales în părțile centrale ale Peninsulei Balcanice dar nu numai, se prezintă cu totul diferit de cel care poate fi reconstituit, pe baza unor mărturii istorice demne de încredere, de a fi existat mai înainte cu mai multe veacuri, în vremea Bizanțului sau a turcocrăției.

La trasarea granițelor statelor moderne din spațiul sud-est european, la sfârșitul veacului trecut și începutul veacului nostru, nu au fost luate întotdeauna în considerație în totalitatea lor realitățile etnice, invocându-se deseori argumente din diferite faze ale trecutului, de regulă dinaintea turcocrăției.

În general dimensiunile diverselor minorități în statele din zonă variază foarte mult, după cum unele din astfel de minorități au în apropiere țări-mamă, spre care în mod firesc își îndreaptă gândurile și aspirațiile, altele nebucurându-se de o astfel de realitate istorică și politică.

Alături de minorități nu prea numeroase astăzi, precum țigani, evrei, un caz aparte în spațiul sud-est european este cel al aromânilor/vlahilor. Situația lor este deosebită din mai multe puncte de vedere. Ei reprezintă în toate țările balcanice o minoritate distinctă, elementul primordial și fundamental ce-i deosebește de alții constituindu-l fără nici un fel de îndoială idiomul pe care-l folosesc, mai cu seamă în exprimarea lor orală, pentru că cea în forma scrisă și tipărită a fost și este într-o cantitate și varietate extrem de redusă, în comparație cu alogenii în mijlocul cărora trăiesc. În România ultimilor ani a apărut și este în curs de derulare, inclusiv în mass-media, o întregă discuție în legătură cu aromânii, respectiv dacă aceștia alcătuiesc o minoritate etnico-lingvistică așa cum ar fi ea definită în rezoluția 1333/1997 a Parlamentului Europei sau, dimpotrivă, ar alcătui o minoritate națională distinctă, așa cum susțin o serie de aromâni grupați mai cu seamă într-o uniune a comunităților aromâne ce-și are sediul la Constanța, aflându-se acuma implicată într-o acțiune judiciară ajunsă la Curtea Supremă pentru a li se recunoaște și o identitate etnică națională pe lângă cea lingvistică. Cu alte cuvinte, în presa românească, cu intermitențe, puțin de altfel dar uneori într-un spirit polemic în care n-au lipsit invectivele, pornindu-se de la ideea existenței unui număr de aromâni (cifra lor totală variază conform diverselor afirmații între 100.000 - 150.000, în timp ce la ultimul recensământ oficial, cel din 1992, s-au declarat ca aparținând acestei etnii mai puțin de 20.000 de persoane, împărțindu-se aproape egal între așa-numiți aromâni și macedoromâni) a fost dezbătută problema existenței sau nu în această țară, România, a unei etnii aromâne cu o limbă proprie, înrudite dar distincte de poporul român, deci a unui popor neolatin în această parte a Europei. Nu o dată în coloanele ziarelor problema a fost asemănată cu discuția în legătură cu existența sau nu a unui popor moldovenesc, respectiv a unei limbi moldovenești distincte de poporul, respectiv de limba românească.

Din multe puncte de vedere în spațiul de la nordul Dunării problema aromânilor a fost și este diferită de cea a cosângenilor lor ce trăiesc în număr mai mare sau mai mic în întregul spațiu al țărilor aflate între Marea Neagră și Marea Adriatică, Dunăre și Marea Egee. Aromânii din

România nu sunt autohtoni în spațiul carpato-dunărean, în sensul că ei sau strămoșii lor au venit de undeva din sudul Dunării, integrându-se în viața societății românești nord-dunărene. Ei își au așadar originile în spațiul balcanic și din acest punct de vedere ei nu pot fi considerați ca niște componenți propriu-zis ai unei diaspore românești.

Procesul de etnogeneză al aromânilor, în literatura de specialitate și nu numai a fost și este extrem de controversat în primul rând din motive politice decurgând mai cu seamă din ideologiile naționale/naționalismele din zonă. Există părerea că ei reprezintă o populație greacă sau slavă ce și-a însușit un idiom latin, deci latinofona sau vlahofona. Încă din evul mediu și apoi în vremurile moderne a apărut ideea și apoi teoria științifică că ei sunt descendenții românității orientale și că în acest fel au fost și sunt parte a poporului român a cărui arie de etnogeneză și de viață a fost mult mai întinsă decât cea cuprinsă între hotarele statului național de astăzi. Mare parte a lumii savante, istorici, lingviști, etnografi (exceptând pe unii din țările balcanice, din motive lesne de înțeles), au susținut și susțin că aromânii (denumiți între altele în spațiul balcanic și vlahi, după un termen străin lor pus în circulație de bizantini, turci etc.) au fost și sunt o ramură a poporului român iar idiomul folosit de ei un dialect al limbii române.

Pornind de la această concepție de altfel statul român s-a și implicat multe decenii, de la mijlocul veacului trecut până la sfârșitul celui de al doilea război mondial, în viața lor sprijinindu-le financiar, moral și politic școala și biserica, considerate a fi esențiale în păstrarea identității lor specifice. Având conștiința aceleiași identități, deci a unității de neam, mulți dintre aromâni, fie și-au făcut studiile în spațiul statului român, fie s-au stabilit definitiv la nord de Dunăre, furnizând între altele societății românești importante personalități ce s-au remarcat și se remarcă în toate domeniile.

O dată cu instaurarea regimului comunist, mai cu seamă în vremurile dictaturii ceaușiste, în statul român s-a adoptat o atitudine de complet dezinteres față de românii din spațiul balcanic, luându-se și o serie de măsuri punitive împotriva aromânilor stabiliți în țară. A existat într-o măsură extrem de redusă un interes pentru aromâni doar în rândurile lingviștilor, ce și-au putut exprima puncte de vedere și rezultate ale cercetărilor exclusiv în publicații științifice de circulație redusă. Trei antologii de literatură aromână (unicele publicate înainte de 1989) nu au fost în nici un fel înregistrate în revistele de cultură sau de alt gen, iar tirajul lor a fost foarte redus.

Este știut de asemenea că în diversele țări balcanice, realitatea existenței aromânilor era de asemenea fie negată, fie ignorată, iar cei care militau pentru recunoașterea ca etnie și minime drepturi în plan cultural și educațional erau urmăriți și pedeșiți. Astfel după al doilea război mondial a apărut în rândurile diasporei românești din Europa occidentală, în special în Germania și Franța, teoria că în spațiul balcanic aromânii alcătuiau/alcătuiesc o etnie distinctă, o minoritate națională aparte cu propria sa limbă, deci cu un program propriu de revendicări în vederea supraviețuirii și menținerii ca atare. O caracteristică a celor care au susținut și susțin existența unei minorități aromâne ca popor distinct o constituie faptul că nu s-a cerut și nu se cere guvernelor din zonă drepturi politice și cu atât mai mult autonomie de orice fel ci doar drepturi și garanții în domeniul educațional și cultural, deci în ceea ce privește școala, biserica, accesul la mass-media, posibilitatea de a-și organiza diverse manifestări în acest scop. Aceiași a fost de altfel și viziunea Parlamentului Europei atunci când în 1996 și apoi 1997 a adoptat două rezoluții privindu-i pe aromâni ca minoritate cultural-lingvistică și nu națională în Balcani și în afara acestora.

Preocupări pentru aromâni, cei din țară și cei din afară, au fost semnalate sporadic în 1993, cu ocazia Congresului internațional al aromânilor de la Freiburg și apoi din ce în ce mai insistent după 1996. La București, cu sprijinul Ministerului Culturii, dar și al Fundației Soros pentru o Societate Deschisă, au început să fie editate 2 publicații speciale avându-l ambele ca director pe scriitorul și publicistul Hristu Candroveanu. Prima apare din anul 1991 (în iulie a aparut nr. 100) și se intitulează: „Desteptarea. Revista aromânilor,” iar subtitlul este „Publicație lunară de informare, artă, istorie, literatură și civilizație.” A doua publicație ce a început să apară în 1994 sub titlul „Dimandarea” este un supliment trimestrial de cultură și literatură, având în colegiul de redacție reprezentanți ai aromânilor din cele mai diverse țări europene sau din America. De doi ani (august 1996) a început să apară o nouă publicație lunară: „Bana aromânească. Revista de cultură a armânilor di pisti tut.” Ea este editată prin eforturi proprii de dr. D. Piceava din România și are ca redactor șef pe poetul Dina Cuvata din Macedonia. O vreme a apărut și publicația „Armanamea,” ce și-a încetat apariția. De asemenea în aprilie 1994 fundația Cartea Armana, cu sediul la Constanța, a început editarea unei publicații : „Rivista di literarura shi studii armani” al cărui director și suflet este profesorul Tiberiu Cunia ce locuiește în Florida, SUA (până acum au apărut 11 tomuri).

Între aceste publicații există deosebiri esențiale în ceea ce privește viziunea de ansamblu asupra a ceea ce am putea denumi problema minorității aromâne în România. Această chestiune a mai apărut din când în când în paginile unor cunoscute săptămânale culturale precum România Literară sau Tribuna, precum și în paginile unor cotidiene cu un tiraj însemnat, ca de exemplu România Liberă, Adevărul, dar și în alte periodice de mai mică circulație, precum Românul, Cuget Liber (Constanța), Curierul Românesc, Tomis, Privirea, Dosarele Istoriei etc. Două sunt orientările în publicațiile armânești ce apar în România și care de asemenea se reflectă într-un fel sau altul și în alte publicații precum cele pomenite mai înainte.

La fel ca și în toate statele balcanice și în România există un număr de aromâni care au încercat să se organizeze, să urmeze procedurile legale de înregistrare și să obțină în final recunoașterea lor distinctă ca o minoritate națională în spațiul românesc, asemenea celorlalte 13 minorități naționale recunoscute oficial cu reprezentare în Parlament și în diverse instituții guvernamentale. Eforturile acestor aromâni a căror centru se află la Constanța, până în prezent, nu s-au finalizat în plan juridic. Mai mult chiar, acțiunea lor a fost destul de puțin mediatizată și mai mult indirect prin materialele polemice, de critică alcătuite de adversarii lor, ca de exemplu cu ocazia venirii în România a deputatului Lluís Maria de Puig, raportorul în probleme aromânești în Parlamentul Europei, căruia o universitate românească i-a conferit titlul academic de dr. Honoris Causa.

Pe o poziție diametral opusă se situează majoritatea aromânilor, inclusiv unele din personalitățile reprezentative ale acestora, precum actualul ministru al Culturii, Ion Caramitru, fost președinte până de curând al televiziunii publice, Stere Gulea, o serie de universitari sau parlamentari, al căror tipic reprezentant, deosebit de activ, este publicistul Hristu Candroveanu, directorul publicațiilor armânești mai sus pomenite și colaborator statornic al paginilor de cultură din cotidianul de mare circulație România Liberă. Aceștia consideră că toți aromânii, atât cei ce trăiesc la nordul Dunării, cât și cei răspândiți în întregul spațiu sud-dunărean formează unul și același popor, vorbesc una și aceeași limbă, respectiv un dialect al limbii române. Atât în ceea ce privește spațiul românesc, cât și în ceea ce privește alte locuri în care trăiesc românii,

ei consideră că este necesar a se întreprinde totul pentru a li se salva, cultiva și chiar dezvolta limba, obiceiurile, cultura lor specifică în sensul cel mai larg. În concepția lor aceasta ar fi posibil numai în condițiile educării lor atât în dialect cât și în limba română literară, cu implicarea directă, la fel ca și înainte de al doilea război mondial, a unor instituții românești mai ales în ceea ce privește școala și biserica. Astfel de concepții apar, din când în când, după cum am mai arătat, în media românească.

Există în spațiul românesc și o concepție oarecum intermediară, ilustrată între altele de acad. Matilda Caragiu Marioțeanu, de senatorul și publicistul Iustin Tambozi (destul de prezent în unele publicații centrale), de o redacție armânească ce există în cadrul radio-difuziunii naționale și care recunoaște pe de o parte existența unei minorități cultural-lingvistice armânești în România, dar și dreptul armânilor din spațiul balcanic de a se denumi și a se manifesta ca o unitate națională distinctă, înrudită dar diferită de cea românească. Aceștia își exprimă preocuparea pentru limba, școala, cultura aromânilor de pretutindeni, se preocupă de găsirea unor mijloace și instrumente care să împiedece diminuarea vizibilă și tot mai accelerată a numărului de aromâni.

Așa cum arătam, în mass-media din România aromânii sunt departe de a constitui o preocupare, dacă ar fi să facem o comparație cu abordarea altor minorități naționale ce trăiesc în această țară sau cu preocuparea pentru românii din fostul spațiu sovietic sau chiar din diaspora apuseană. Probabil că aceasta se explică și prin teama de a aborda în fond și sub toate aspectele problema existenței-inexistenței unui popor și limba aromânească, precum și slabului interes manifestat totuși pentru ansamblul problemelor din Balcanii în care aromânii își au originile și în care ei continuă să trăiască în cel mai mare număr.

COLOFON

Autorul lucrării	GHEORGHE ZBUCHEA
Titlul lucrării	UNELE CONSIDERAȚII ȘTIINȚIFICE ȘI POLITICE PRIVIND MINORITATEA AROMÂNILOR
Variantă digitalizată de	Editura Predania/ CP 67, OP 13, București www.predania.ro tehnoredactor/ Remus Brihac concept grafic/ Atelieruldegrafica.ro

PREDANIA